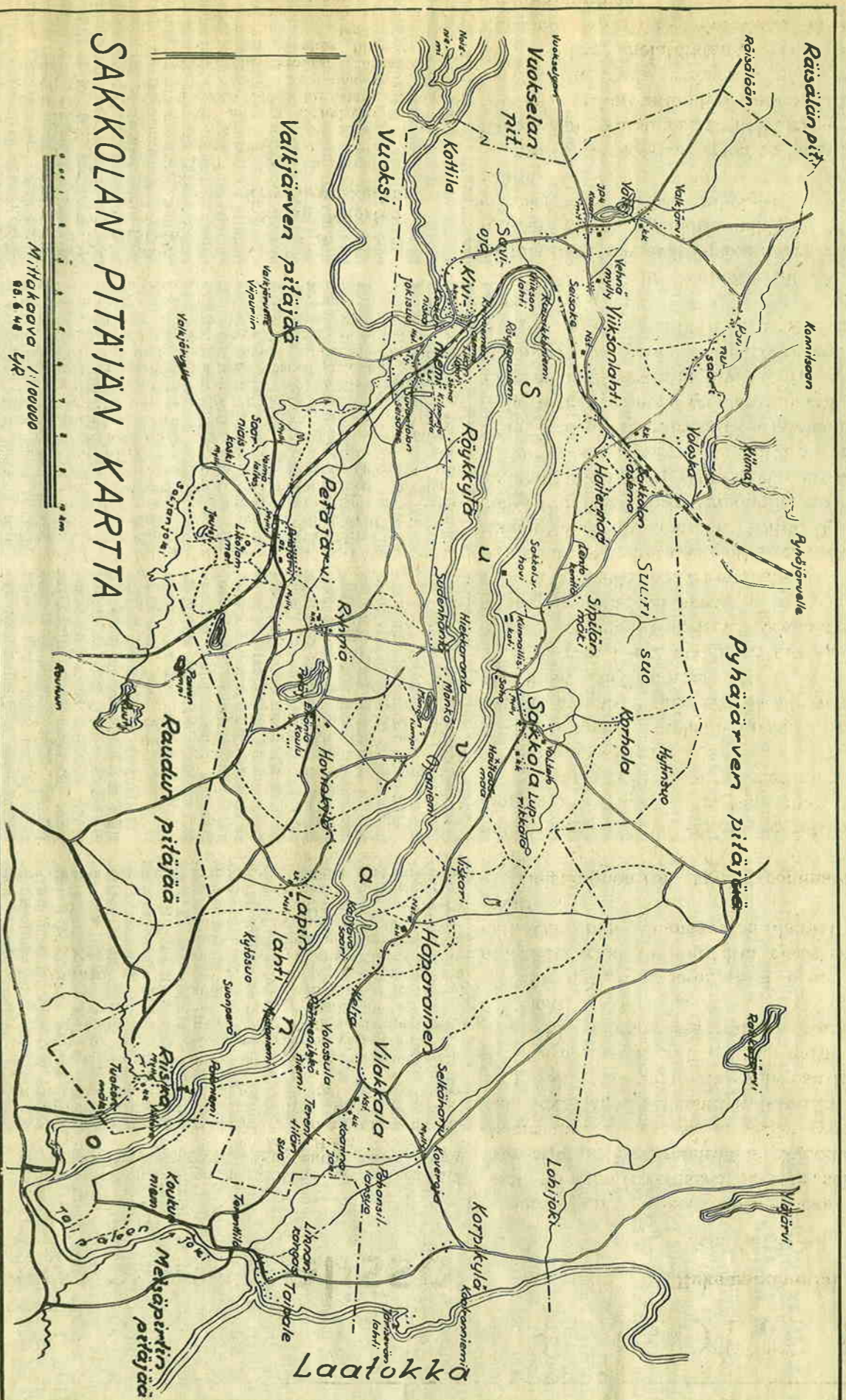
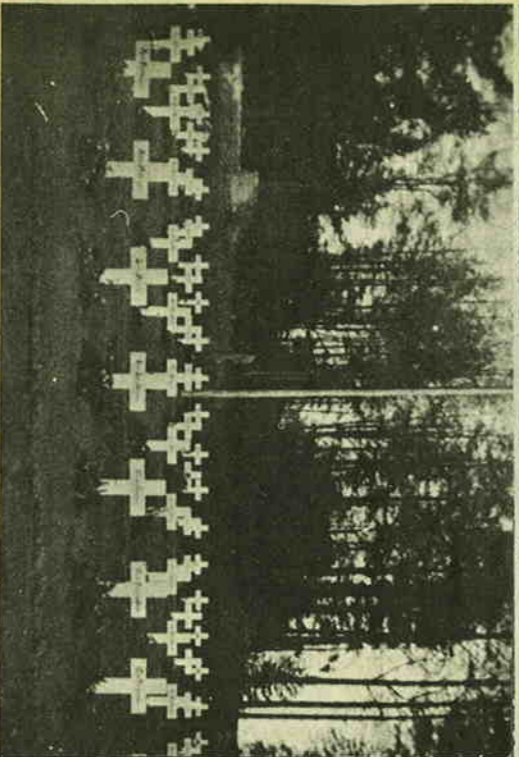

Pitäjä pitäjiltä

SAKKOLA

UUNO PULAKKA: Sellaisena Sakkola jätettiin

Sakkolan historiaa on monia yhteisiä piirteitä mutten rajamaakunnan pitäjien kanssa, mutta myös selviä erityisuuksia löytyy. Yhtäältä on ainakin silinä, että Sakkola varhaisemman historiansa aikana joutui lukuisat kerrat olemaan muiden räjäpitiäjien tavoin silloisen suurvallan, Ruotsin ja Venäjän vuosisatoja kestäneitten riitujen näyttämönä. Tuulipa silloin hyökkäjäidästä tai lännestä, yhteentoista pahtui melkein aina Kannaksen alueella. Näitten häiriöitten takia elämä oli erittäin epävarmaa ja rauhallinen kehitys häiriytyi. Koska raja-alueet olivat kaukana niin Moskovaista kuin Tukholmastaikin, eivät kulloisetkin vallanpitäjät tunteet kiinnostusta alueiden enenkehittämistä kohtaan.

Erittäin tuhoisaksi Sakkolan kohdalla muodostui ns lahjoitusmaakausi. Puuttumatta tässä Ruotsin vallan aikaisten läänitysten tuomiin väestöä koskeviin haitteviin, on kuitenkin todettava, että 1700-luvun alkupuolella annettu asetus, jolla tiloilla olevat ihmiset luettiin kuuluvaksi maan ja tavaran tavoin lahjoitusmaanomistajan omaisuudeksi, oli ratkaiseva syy mm Sakkolan erittäin vaikeaan taloudelliseen ja henkiseen alaspääntöön.

Kiinteää asutusta Sakkolassa tiedetään olleen jo ainakin 1200-luvulla, mutta hautalöydöt kertovat elämästä siellä jo paljon aikaisemmin. Ovatko nämä varhaisemat eläjätkin olleet Vuoksen varsia kalastajia kalastajia tai metsästäjiä, sitä ei löytyjen perusteella pystytä pätevästi selvittämään.

Varsinainen nousukausi Sakkolan pitäjän kohdalla alkoi vasta sitten, kun 1800-luvun lopulla lahjoitusmaat ostettiin valtiolle ja talonpojat itsenäistyivät. Tällöin oli muun Suomen saama taloudellinen etumatka kurottava umpeen. Alkoi nopeasti toimintaa johtamaan perustettiin maakunnallisia neuvontajärjestöjä, joiden työ tuotti nopeasti tuloksia. Pitäjätasolla perustettiin monimuotoista taloudellista toimintaa edistäviä yhteisjärjestöjä, jotka saivat aulisvoimat eivät riittäneet asiloita ratkaisuun. Kauan toimintamahdollisuuksia vaillo olleet henkiset voimavarat vapautuivat myös, ja tuloksena oli rikas henkinen ja hengellinen toiminta, johon koko kansa osallistui, nuoriso vartuineen väestön ohella. Silloin taajuttin, että vain laaja taloudellisesti johdettu henkinen toiminta luovat tulevaisuudessa pohjan pitäjälle ja koko maakunnan voimakkaalle kehitykselle ja eteenpäinmenolle.

Taloudellista toimintaa erikoisesti tarkasteltaessa on todettava, että Sakkolan ja muiden läänipiitäjien nopealle kehitykselle oli ratkaisevan tärkeä tuotteiden rajaton menekki. Melkein esteetön silloisen miltjoonakaupungin Pietarin kanssa antoi jänes raittoman määrän mahdollisuuksia kehittää tarjosi myös monenmuotoisia ansiomahdollisuuksia, ja suomalaisten työvoima oli erittäin haluttua. Lienee kuitenkin jonkin verran liioiteltua sanomassa, että mies, joka Sakkolassa ei saanut edes halkopinoa kassaan, oli Pietarin mentävään heti kohta rakennuksella mestarina. Ainoa tuotantosuunta, jota Venäjän kauppa pakotettiin jontin verran rajoittamaan oli viljanhuolto, koskapa viljaa saatiin Venäjältä päin halvalla, ja näin ollen viljakauppa jäi selvästi karjataloustuotteiden ylempään varjoon. Hehää tosin vietin jonkin verran, mutta sen osuus komalstvennistä ei ole tiedossani.

Hyvin alkanut ja tulokselliseksi todettu tuotantotoiminta keskeytyi kuitenkin, kun Pietarin markkinointitalue sulkenutu. Tällöin olttiin kokonaan uusien kysymysten edessä, miten nyt sitten eteenpäin. Tässä tuli karjalaisen luonteen jousitavuus selvästi esille: verrattain lyhyessä ajassa Sakkola siirtyi omavaraiseksi, myös viljan suhteen. Työtä antavaa te-

Sakkolan sankarihandaat

Sakkolan kirkko ja sen äärellä sankarihandaat ja vapausodassa kaatuneiden muistomerkki. Alemmassa kuvassa jätkosodan sankarivainajien ristiveitjeä

SAKKOLIAA kylä kylältä

Kirkonkylä, Sipilämmäki ja Karhola

Sakkolan pitäjän keskivaiheilla Suvantojärven pohjoisrannalla sijaitsti alueeltaan laaja Kirkonkylä. Pohjoisessa se ulottui Pyhäjärven pitäjän rajaan, idässä Haparviesien kylään, etelässä n. 8 km pitkälti Suvannon rantaa ja lännessä Hattermanon kylään.

Kirkonkylä muodostui useasta kyläkunnasta. Kirkonmäki, sen ympärillä Luuprikkala, Alamäki ja Sipilämmäki. Sijaintinsa puolesta myöskin Karholan kylä sulautui Kirkonkylään ja kuului samaan koulupiiriin.

Kirkonmäki sijaitti kyläalueen keskipaikkeilla. Maasto nousi Suvannon rannasta useita kymmeniä metrejä. Varsinaisen kirkonmäen erotti itä- ja pohjoispuolella Luuprikkalasta ja Karholaista korkeat harjanteet ja syvät notkot. Näistä mainittakoon Kapakkaharju, joka korkeana terrävänä harjuna jyrkkine puistoirinteineen kienurteihin kirkonmäeltä alkaen parin kilometrin pituisena, päättiven Karholaan. Harju oli samalla Luuprikkalaan ja Karholan rajana. Harjulla oli erittäin kaunis puistoite. Lisäksi oli Heikkurisen notkot, Kurmenmäet, Patamäki ja etelämpänä Hikkapellon pengeri (ent. Suvannon rantapenger). Viuhurmäki, Hiekkalampi ym. Pitäjän valtakuntaan kuului kirkonkylän halki Kiviniemestä Metsäpiirittin. Kirkonmäen kohdalla sitä haarautui maantie Pyhäjärvelle. Tiennäärasta naapuripiitäjän Saapurun kylään oli matkaa vain viisi kilometriä.

Kirkonmäen seutu oli kasvillisuudeltaan rehevä. Sen järveä puistiot olivat enimmäkseen mäntyvaltaisista. Jokaisen sakkolalaisen muistossa ovat ne ikivanhat, taselähtäiset, paksukaarnaiset kirkonmäen suuret mämyt ja jättitaiskuusi.

Kirkonmäellä hongikkojen alla sijaitti kaksi kalmistoa, joista vanhempi oli perustettu v. 1616. Samoin alkoiin en hautausmaalle kekkelle rakennettiin myös ensimmäinen pitäjän luterilainen kirkko. Näihin hautusmaihin ei oltu enää viimeisten sukupolvien aikana haudattu mutta sammaltoituneiden kiviattojen ympäröimien hongikkojen alla olevat sukujen hautakivet ja malmiristit olivat arvokkaana

muistona menneiltä vuosisadoilta. Uudempi ja viimeksi käytössä oleva hautausmaa sijaitti Kirkonmäellä n. kilometrin päässä mäntykaalalla Metsäpiirittin johtavan maanhen vieressä. Vanhimpaan hautausmaahan kirkon viereen oli haudattu kaksikymmentä vapausodan sankarivainajaa. Helle pystetyn upean muistomerkin viereen oli haudattu myös useimmat talvi- ja jätkosodassa kaatuneista noin kahdesta sadasta sankarivainajasta.

Vaikka kirkonkylä oli vuosisatoja ollut suuren pitäjän keski- ja hallintopaikkana, ei siitä ollut koskaan tullut tavannomaista taajaan rakennettua kylää. Sijainä oli vain kunnan ym hallintoa ja paikkakunnan välttämättömien palvelusmuotojen tarpeisiin pystytyt rakennukset. Tästä johtuen sen kaunis viini ja oikeuksinsa. Mainittakoon, että pitäjän toinen ja suurempi keskus oli viimeisten vuosikymmenien aikana kasvanut Kiviniemellä.

Mäellä suurten koiuvien ja havupuiden väljässä seisoi 1700-luvulla rakennettu pumpan punkirkko. Yhä korkeammalla kirkon lähdällä kellotapuli, mistä suunnitellaan uusin kellojen kumhdukset kuuluvat järven yli naapurikyläihin asti. Muita yleisiä rakennuksia oli kirkonmäellä vain kunnatalo eli pitäjätupa ja Kannaksen vanhimpiin kuuluvaa kansakoulu. Kunnatalossa sijaitti kokoustilojen lisäksi kunnan säätöpankki, puhekeskus ym. Pienen matkan päässä oli Isoppapilla ja siitä edelleen Pitkakupilla. Kanttorin virka-asunto sijaitti Patamäellä. Kirkonmäen kyläkunta oli pientaloja, käsityöläisten ym. ammattien harjoittajia. Luuprikalan kyläkunta oli kirkonmäen koulispuolella ja liittyi rajatomaasi kirkonmäkeen. Sen asukkaat olivat pääasiassa maanviljelijöitä. Kyläkunta kuului vielä vuosisatojen vaihteessa papinlan torppari-alueeseen. Kylän reunassa virtasi omassa syvässä uomassaan kaunisti kienurrellen Kirkkojoen yläjokosu Luuprikanoja. Suvannon rannasta huomattava osa lähti kohden ja koko kirkonkylä-alueen kohdalla oli hanaa hekkarantea, jota nuorisio käytti kesäisin uima- ja virkistyspaikkoina.

Kirkonmäen länsipuolella avautui Alamäen maisema. Se oli täysin toiminna alkoi ilmestyä ja se yhdessä perinteellisen maanviljelyksen kanssa loi puitteet pitäjän edelleen vaurastumiselle. Järkevästi ja edistyksellisesti hoidettu kunnallispolitiikka saati kunnallisten verorasitusten jo verran aikaisessa vaiheessa Kannaksen kunnan keskitason alapuolelle huolimatta kunnan suurista investioimista 20- ja 30-lukujen vaihteessa: silloin rakennettiin ajanmukaiset vanha- ja lastenkodit, rakennettiin uusia kouluja.

Pitäjän liikenneyhteyksiä vaikeutti se, että Suvanto jakoi pitäjän kahtia, ja ainoa kintea tieyhteys oli Kiviniemessä. Erikoista hankainta aiheutui tästä eteläpuolelan asukkaille, joiden oli hoidettava astiansa kirkonkylässä. Kuitenkin aikanaan Kiviniemen lähetyville muodostunut varuskunta toi elämää ja toimintaa lisää ja näin oli pitäjän keskuksen kasvaminen siihen suuntaan luonnollista. Talvisotaan mennessä olihin Kiviniemestä muodostunut senaikaisin oloustalutsein näiden voimakas asutustalut.

Tieverkosto oli Sakkolassa sa-

saista Suvannon rannan ja melkein samalla tasolla olevan Suursuon viljelysmaatosta. Suon puolella laajat viljelysmaat ja rannan puolella metsäiset pienempiä alueet, jotka maantie erotti toisistaan. Kirkkojoki virtasi rauhallisena vanhojen lehtipuiden ja rakennusten reunustamana vieden Kalalammen (Luuprikanojan kautta) ja Suursuon vedet muktteilleen Suvantoon. Kirkkosillan lähtevillä oli Sakkolan Osuuskauppa, laakerin talo, kahvila ja vanha idyllinen vesimylly sahoinneen sekä muutamia pienempiä asuintaloja. Pienen matkan päässä sillasta oli vanha Kärräjälto, Pitkäsen kauppa, postitoimisto ja Virkin kartano sekä tavarakauppoineen ja harjoittelutiloineen. Tässä ryhmässä oli myös Sakkolan Apteekki.

Läikkemies Virkin omistamat saha-höyrylämön ja höyrymylly olivat pitäjän suurimpiin kuuluvia yrityksiä Alammen kyläryhmässä asuinmuden maanviljelijöiden lisäksi Sakkolan kuuluisimpia porssiparisiekköjä Naskalin veljekset.

J a n n e L o p o n e n .

Sipilämmäki oli Kirkonkylän läntisin osa. Sen keskeisin paikka oli Sipilämmäen aho, jota avautuvat laajat näköalat lähes joka suunnastaan. Etelässä parin kilometrin päässä näkyi Suvannon sihimen selkät ja sen takaa sillinä tavoitettiin Suedenmäen ja Ojanienmäen rehevät rannat, koko luoteen ja kaakalalla oleva keskeiltä lähes puuttamattomana, jonka takana kaakossa neljän kilometrin päässä näkyi kirkko ja kellotapuli sekä idässä Kurikkalan ja Karholan kyläen suohon viettäviä rimepellot. Suursuon itä- ja pohjoispuolella näkyi vain mäntymetsää, jonka yläpuolelle kuitenkin kohosi vaaralla oleva Noiterraan kylä Pyhäjärven puolella. Lännessä Sipilämmäkeä rajoittivat lentokenttä mäntyä kasvavan hiekkokankaan keskeillä. Kylän rajamilla olivat vielä Sakkolan kunnalliskodin ja lastenkodin

tienoot Suvannon rannalla sekä näistä länteen entisen Sakkolan hoviviljelysmaat. -Tässä olivat Sipilämmäen maisemalliset puitteet: avaruutta, rauhallista näkymiä, Suvannon hplattavat laineet, kaukaa pyhäamuisin kuuluva kirkonkellojen verkkainen soitto ja mahtava Suursuo kurittamassa siltoin talliin viljelijöitä hallaisella kourallaan.

Puuttumatta yksitryskohtaisenmin Sipilämmäen historiaan on kuitenkin syytä todeta, että se oli 1800-luvulla ei vain Kirkonkylän, vaan koko Sakkolan kulttuurikeskus. Sakkolan ensimmäinen kansakoulu aloitti toimintansa kylässä v. 1874 vuokrattiloissa ja koulukoppolin nimi jäi tästä pysyväksi muistoksi kylään. Koulu toimi siellä 8 vuotta. Myöskin kunnan toimipaikka oli pitkään Sipilämmäellä.

Oleellisesti kirkonkylään liittyi myöskin Karholan ja Kurikkalan kyläkunnat. Ne oli vaurasta maanviljelysaluetta. Kylän useimmat talot olivat avaroilla peltoikkunilla kylää ympäröivien teiden varrella. Lämmen suunnassa alhaalla avautui valtavaan suuret suoviljelystaasngot liittyen Alamäen ja Sipilämmäen viljelyksien aina Suursuon reunaan saakka. - M a t t i L a a m a n e n j a J a n n e L o p o n e n .

Kiviniemen kylän jakoi kahtia kouluva koski, jonka kautta virtasivat Vuoksen vedet Suvantoon ja edelleen Laatokkaan Taipaleenjokea myöten. Kiviniemen suureksi kyläksi sanottiin sitä osaa, joka alkoi Petäjärven kylän rajalta ja kienurteleva Saijanjoki kulki kylän Petäjärven pitäjän rajana. Suuri kienurteleva Saijanjoki oli Sakkolan Vuokseen. Saijanjoki oli Sakkolan ja Valkjärven pitäjän rajana. Suuri kylä päättyi Kiviniemen koskeen, jonka viittäessämme olimme koskenpuolella ja siitä edelleen Suvonjoella, joka kuului myös Kiviniemen kyläkuvaaan.

Hittolan-Raudun rautatie sekä Viipurin ja Käksälmen maantiet halkoivat kylää. Linja-autot välittivät liikennettä Vilpuriin. Imat-

ralle ja monin muhin suunnittin lähtesudulle.

Kylän luonne oli rauhallinen ruusaine taloineen, peltoineen, jäviineen ja jokineen sekä osittain korkeine näkiineen. Maanviljelys oli päälinkeino, joka antoi toimeentulon kylän asukkaille.

Teollisuudesta voi mainita Suvantolan sahan, joka antoi työtä kylän asukkaille sekä myös naapurikylästäsiilektn. Nahkahedas oli Saijanjoen rannalla.

Suuressa kylässä oli Koppasen sekatarvakauppa. Suvantolan mylly, rukoushuone, nuorisoseuran ja työväenyhdistyksen talot, kilpa-ajorata, jossa harjaatettiin hevostenhelia ja pidettiin kaksi kertaa vuodessa Kiviniemen markkinat. Kansakoulu alakouluneen kuului myös kyläkuvaaan.

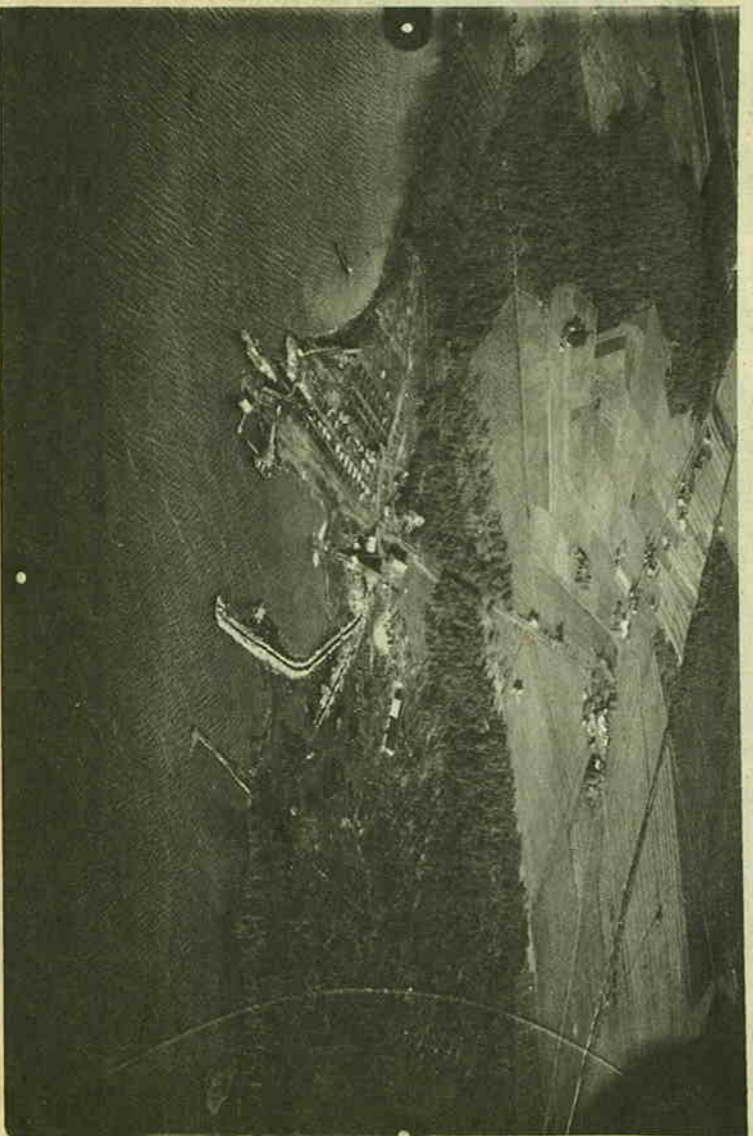
Historiallisia paikkoja olivat vanhat ihmannermitot sekä isovihan aikana hävitetyn ja poltetun kirkon jäännökset. Paikkaa sanottiin Kirkkonummeksi. Täällä kasvot runsaasti reheviä pähkinäpuuta, joista kylän lapset keräsivät syksyisin pähkinöitä.

Hengellisesti toiminnasta voi mainita Kiviniemen rukoushuoneyhdistyksen, jolla oli oma huoneisto Vilpurin ja Pietarintien risteyksessä, samassa talossa oli toimintu alkaissennin alakansakoulu. Rukoushuoneyhdistys järjesti ompeluseuroja ja piti koossa myös sekkakuoroa, jota johti opettaja Hiekkaranta. Seurakunnan päpit vierailivat usein myös äitienpäivänä ja joulujuhliissa Kiviniemen nuorisoseuran talossa.

Kiviniemi

Kiviniemen kylän jakoi kahtia kouluva koski, jonka kautta virtasivat Vuoksen vedet Suvantoon ja edelleen Laatokkaan Taipaleenjokea myöten. Kiviniemen suureksi kyläksi sanottiin sitä osaa, joka alkoi Petäjärven kylän rajalta ja kienurteleva Saijanjoki kulki kylän Petäjärven pitäjän rajana. Suuri kienurteleva Saijanjoki oli Sakkolan Vuokseen. Saijanjoki oli Sakkolan ja Valkjärven pitäjän rajana. Suuri kylä päättyi Kiviniemen koskeen, jonka viittäessämme olimme koskenpuolella ja siitä edelleen Suvonjoella, joka kuului myös Kiviniemen kyläkuvaaan.

Hittolan-Raudun rautatie sekä Viipurin ja Käksälmen maantiet halkoivat kylää. Linja-autot välittivät liikennettä Vilpuriin. Imat-

Suvannon pohjoisranta ilmapalokuvassa, näkymä ennen talvisuoa